
რეცენზია

ლია კარიჭაშვილი
(საქართველო, თბილისი)

„რობაი სულის მკურნალია ...“

(ელგუჯა მარლიას „პიკარესკული ჟამის რობაიები“)

იქნებ ლოგიკურიცაა, რომ თანამედროვე პოეტმა სათქმელის გადმოსაცემად რობაი აირჩიოს. ეს სპარსული სალექსო ფორმა, ყველასათვის რომ ომარ ხაიამის სახელთან ასოცირდება, სულ ოთხ ტაეპს მოიცავს. როცა დრო ასე „ძვირია“, ოპტიმალურია ასეთი ლაკონიზმი, მაგრამ ამ ვიწრო კალაპოტმა უნდა დაიტიოს აზრის სიღრმეც და მძაფრი ემოციაც, ყოფიერების ტრაგიზმიც და მისგან თავდაღწევის გზებიც. კლასიკური რობაის სტილი, თავისი სპეციფიკიდან გამომდინარე, აფორისტულია, ეს კი სიბრძნისა და სილამაზის ერთდროულად მოხელთებას ავალდებულებს პოეტს.

ელგუჯა მარლიას წარმატებული ცდები რობაის ჟანრში კარგად წარმოაჩინეს ავტორის პროფილს: ფიქრიანს, სიტყვაძვირს, ღრმად მოაზროვნეს, ესთეტს ...

მისი ტკივილი, უპირველესად, სამშობლოა. მხოლოდ ისტორიულ მეხსიერებას შემოუნახავს გამარჯვებისა და ძლიერების ეპიზოდები, ანმყო კი მიძიმეა: ეკლიანი მავთულხლართებით დანანვერებული მამული ... სიმდიდრესა და კეთილდღეობას დახარბებული „ყორდანაშვილები“ ... გაუფასურებული ღირებულებები, სახედაკარგული, გულანშაროს დამსგავსებული თბილისი. იბერია ილუზიის ტყვეობაში ბრწყინავს, რეალურად კი ანმყოც და მომავალიც ბურუსითაა მოცული. ამ ფონზე მართლაც საოცარია სიმტკიცე იმ გმირებისა, რომლებიც ვერ გატეხა მტერმა. ეროვნული საფიქრალითაა აღბეჭდილი „პარადოქსის რობაი“, „დროშის რობაი“, „ქედუხრელობის რობაი“, „შავლეგოს რობაი“, „ქართული ტაძრების რობაი“, „დაკარგული შანსის ორი რობაი“ და სხვა.

კვლავაც ცოცხალია ილიასეული სახე მაცხოვარივით ჯვარზე გაკრული ქვეყნისა, რომლის გულიდან ზეცისკენ მიმართული ხმა „დედამინის საგალობლად“ იქცა:

მაცხოვარივით ტანჯულო და ჯვარზე გაკრულო,
ჩემო ქვეყანავ! – ლაბირინთში გზადაკარგულო...
კაცობრიობას ცას უნათებ კოსმოსისაკენ
და დედამინის საგალობელს მღერის „ჩაკრულო...“
(„ჩაკრულოს“ რობაი)

ელგუჯა მარლიასთვის ეროვნული გამიჯნული არ არის ზნეობრივისგან, ისევე როგორც იმ დიდ შემოქმედთა (დავით გურამიშვილი, სულხან-საბა ...) ნააზრევში, რომლებმაც ქვეყნის დაცემა-განადგურება ადამიანის ზნეობრივ დეგრადაციას დაუკავშირეს.

თავაშვებულობა თავისუფლების სახელით, შური, მტრობა, ლალატი, სიძულვილი, უსამართლობა, დაკარგული ღირსება, გამქრალი სიყვარული, კინტოს ხიბლი ... კვლავ წარმოშობს უამრავ კვაჭს, ყვარყვარესა და ტარტიფუსს, „მოლიერი“ კი არ ჩანს, რომელიც ამ ფარისევლობას ფარდას ახდის. ამ ყოველივეს შედეგია, რომ „ვდგავართ უფსკრულთან... უზნეობის მოჩანს ქარაფი“.

არაერთი ნაკლის მიუხედავად, პოეტს ქართველთა თვისებად „ავთანდილობაც“ მიაჩნია. რუსთაველის პერსონაჟი, მისივე ალტერ ეგო, ერთგულების, მოყვასისთვის თავგანწირვის, ღირსებისა და გონიერების სიმბოლო, ყოველთვის იყო ქართველი კაცის ზნეობრივი ორიენტირი („ავთანდილობის რობაი“). მაშასადამე, გადარჩენის გზა ალტრუიზმია; გადარჩენის იმედია მათხოვრის სახეში მაცხოვრის დანახვის უნარიც და მადლიც, ამშენებელი, ზეცადამყვანებელი, ერთადერთი შემწე, „როდესაც სული განიმქვრევა ღრუბელ-ნისლებად“.

ამ ამორფულ სივრცეში, სადაც „ცხოვრება მოჰგავს თანდაყოლილ ავადმყოფობას და ეს მსოფლიოც უკეთურთა საგიჟეთია“ („ავადმყოფობის რობაი“), პოეტს, გალაკტიონის მსგავსად, შვებას ჰგვრის ფიქრი მოხუც მამაზე, რომელიც ზეციური მამის სიმბოლური ხატებაა, სიმშვიდე, სითბო და ნათელი რომ შემოაქვს ცნობიერებაში:

ვზივარ და ვფიქრობ, მეც ჭალარა, მოხუც მამაზე,
ვინც ჩემს ცხოვრებას, ბავშვობიდან, კვლავ ალამაზებს...
მშობლის ხატება, თბილი მზერა, გულს მიმზიურებს, –
როგორც დილის მზე, ჩაბნელებულ ციხე-დარბაზებს...

ვისთვისაც სამშობლო ხატია, საკრალურია იმ დიდ შემოქმედთა სახელებიც, რომელთა ღვაწლი ერის წინაშე განუზომელია. მათგან ერთი უთვალსაჩინოესი, ცხადია, რუსთაველია. შოთა რუსთაველის რობაი შთაგონებულია რომში, ვილამ-ბორგეზეს ბაღში, პოეტის მონუმენტის ხილვით. აქ მსოფლიოს ცნობილ მოღვაწეთა ქანდაკებებია განთავსებული. შემთხვევითი არ არის, რომ რობაის ეპიგრაფად წამძღვარებული აქვს ალექსანდრე ორბელიანის სტრიქონები:

რუსთაველ!
ყოვლის ზეციურის მადლით გაბრწყინებულო!

ალექსანდრე ორბელიანის ლექსი „რუსთაველ!“ 1852 წელს შექმნილი, რუსთაველის შემოქმედების შეფასების ერთ-ერთი პირველი ცდაა. მონიშნულია პოემის უმთავრესი მოტივები და ხაზგასმულია, რომ რუსთაველი მსოფლიოს უპირველესი პოეტია:

აი, ახლა მესმის მთელი ქვეყნის ლექს-მგოსნების ღალადება,
მაგრამ რუსთაველის ხმოვანება უფრო აღმატებულია და სატრფიალო იმაზე!

ამ სულისკვეთებას ეხმიანება ელგუჯა მარლიას რობაიცი:

პეტრარკამ, ტასომ გვირგვინები უნდა დაყარონ,
ყოვლის უხილავ შემოქმედთან მზენილნაყარო...
სამშობლოსავით პატარაა შენი ბიუსტი, -
სამყაროსავით უსამანო-შენი სამყარო...
(„შოთა რუსთაველის რობაი“)

სიტყვითა და საქმით დამაშვრალი სამშობლოსათვის – ასეთად აღიბეჭდა სულხან-საბა ორბელიანის სახე ერის ცნობიერებაში. ანმყოთი გულმოკლული მომავალს იმედოვნებდა: „ჩემს უკან, ღმერთმან ქმნას, რომ ჩემს ქვეყანაში უკეთესობა შეიქნას“. სწორედ ეს ფრაზა ნაუმძღვარა პოეტმა „სულხან-საბას რობაის“ და თავისი გულითადი დამოკიდებულება აკაკი განერელიას სიტყვებით გამოხატა: „სულზე უტკბესი საბა“.

„ხმატკბილი ნაკადულის მღერა-რაკრაკივით“ ჟღერს აკაკის პოეტური ტემბრი, ხოლო სათქმელი მისი შემოქმედების დედააზრსაც ახმოვანებს და თანამედროვე საფრთხესაც:

თუკი დავკარგეთ დედა ენა, რწმენა, მამული, -
სხვა რა დავგრჩება, სამყაროში, ჩვენ დასაკარგი?!
(„აკაკის რობაი“)

„რობაიები მეფეს!“ გალაკტიონის სულიერი პორტრეტის შექმნის ცდაა. 37 რობაი შთაგონებულია გალაკტიონის ცხოვრებითა და შემოქმედებით. პოეტების მეფის შინაგანი ცხოვრების დინამიკა, ტანჯვისა თუ აღფრთოვანების, ტკივილისა თუ სიხარულის, რწმენისა თუ იმედგაცრუების პატარ-პატარა ნაჭურები, მის პოეზიაში რომ მიმოხედავთ, აქ თავმოყრილა და ერთიან ნაკადად ქცეულა. ლირიკული გმირი გალაკტიონია.

„ვდგავარ ხატებთან ნამთვრალევი, ღამენათევი...“. ის მარტოსულია, თვით-მკვლევობის, „უდაბნოდან“ გაღწევის დაუძლეველი სურვილით შეპყრობილი: „შეკაზმული მყავს ბობოქარი, ლურჯა ცხენები“. აქ შუღლია, მტრობა, არალიარება – „ვერდანახვა“, უსამართლობა, უზნეობა, იმედგაცრუება ... „ნუთუ ეს არის საქართველო?! – დაკარგულს ვდარდობ“. ირგვლივ სიბნელე და უმეცრებაა. თავისუფლებას მოწყურებული, უსახურ ბრბოს განრიდებული, მარტოსული პოეტი დონ კიხოტად ქცეულა, თბილისი კი – ლამანჩად; ენატრება ბავშვობის სილადე და სიცილი, ყელთან „ანმყოს ბანარს“ გრძნობს და საშველს ეძებს. ტკივილის გასაყურებლად შეიძლება სამიკიტნოც გამოდგეს.

გალაკტიონის ერთადერთი იმედი ძვირფასი ოლიაა, მეუღლე და მეგობარი. ძალას აძლევს პოეტური აღმაფრენა და რწმენა მომავლისა:

გერქვას მწერალი, ჩვენში ნიშნავს თავის განირვას,
გრძნობდე ეპოქის მაჯისცემას, იქცე არნივად...
სალამი, ჩემო მომავალო, გაბრწყინებულო, –
უკეთურებამ ვეღარ შესძლო ჩემი ჩაძირვა.

მისი არაერთი ოცნება და ჩანაფიქრი რეალობად აქცია მომავალმა და თვალ-
საჩინოდ გამოკვეთა ის ხელთუქმნელი ძეგლიც, რომელიც გალაკტიონმა თავისი
შემოქმედებით აიგო, მსგავსად ყველა დიდი ხელოვანისა:

სამარადისო, საოცარი, უზარმაზარი,
ტანჯვა-წამების ხელთუქმნელი დავდგი ტაძარი...

ელგუჯა მარლიას ეს პოეტური მეტამორფოზა გალაკტიონის ფენომენის სილ-
რმისეული წვდომის, თავყვანისცემისა და თანაგანცდის ნაყოფია.

* * *

სამი რობაი ქმნის სიტყვიერ ხატს დიდმონამე ბარბარესი, რომელმაც მიწიერ
სიმდიდრესა და კეთილდღეობას ზეციური გვირგვინი არჩია. მისი მოწამებრივი
ღვანლი საუკუნო ხსოვნაა იმისა, რომ

წარმავალია მიწიერი კეთილდღეობა, –
ურწმუნო გვამიც – უსიცოცხლო არის ფიტული...

მიძღვნითი ხასიათის რობაიებიდან რამდენიმეს შესანდობარს უწოდებს პოეტი.
ასეთია შესანდობარი ზვიად გამსახურდიასი, რომლის აღსასრული წინამურის
ტრაგედიის გამეორებად არის მიჩნეული და ამით ყველაფერია ნათქვამი:

კაცი, რომელსაც არ ჰქონია სხვა რამ მიზანი
მამულის გარდა, სამშობლოში გახდა ხიზანი...
ვერ შევიცანით, წინამური არის ხიბულაც ...
(„რეკვიემის რობაი“)

„ჩოხის რობაი“, ჩოხის მიღმა უდიდეს ტკივილს რომ მალავს, ქაიხოსრო ჩო-
ლოყაშვილის შესანდობარია. გმირის ჩოხა სამშობლოს უბრუნდება, მაგრამ არა-
ვინაა, ვინც მას მოირგებს.

„არ კვდება იგი, ვისი ერთი სიმღერაც რჩება“, – ეს გიო ხუციშვილის შესანდობარია.
წიგნში შესულია რამდენიმე რობაი, რომლებიც პოეტური რეფლექსია იმ სამ-
ნუხარო ფაქტებზე, თანამედროვე საზოგადოება რომ შეძრა. „კატასტროფის ორი
რობაი“ (ტრაგიკულად დაღუპული მეშახტეების შესანდობარი), რეალური შემ-
თხვევითაა შთაგონებული, თუმცა აქ შახტა გააზრებულია მეტაფორად სამშობ-

ლოსი, რომელიც „გახდა საშიში, წამხდარიც და უფრორე ნახდა“. უსამართლობამ და უღმერთობამ იმძლავრა, ამიტომაც „მეშახტეა“ პოეტიც, ყველა რიგითი ქართველივით დაუცველი: „არ ვიცი, როდის გამწირავს და ჩამყლაპავს შახტა“.

„მათეს რობაი“ პატარა სანთელია, დანთებული 18 წლის მათე კვარაცხელიასთვის, რომელმაც „დადგენილი სქემით“ ვერ იცხოვრა და არ ისურვა გამხდარიყო „მოფუსფუსე ჭიანჭველებიდან“ ერთ-ერთი.

„ლიანებივით გულსმოდებული დარდი“ („ელეგის რობაი“) ელგუჯა მარლიას პოეზიის ბინადარია.

* * *

სულის მოთქმას ჰგავს ბუნებაში განმარტოება ...

აქ არიან ზამთრის სუსხით შემკრთალი ბელურები, გაზაფხულის მახარობელი ტიტები, გამხმარი წიფელი, რომელიც ერთ დროს ამაყად შრიალებდა. ძველის ახლით ჩანაცვლება ბუნების მარადგანახლებისა და თაობათა ცვლის კანონზომიერი პროცესია, რუსთველურად ასე რომ გამოითქვა: „რა ვარდმან მისი ყვავილი გაახმოს, დაამჭნაროსა, იგი ნავა და სხვა მოვა ტურფასა საბალნაროსა“.

ბურიანული მარტი თავისი მოულოდნელი, ხრაშუნა თოვლით, პოეტის თვალით, მხატვრის შედევრია, ყოვლისშემოქმედისა, რომლის გარდა ამ სამყაროში ყველაფერს აქვს ხილული ზღვარი.

თოვლის სიმსუბუქე და სინმინდე საკუთარი ნაბიჯების სიმძიმეს აგრძნობინებს პოეტს და მშფოთვარე ფიქრებით დაღლილს სიმშვიდეს მონატრებს:

თოვლი გრძნობს ჩემი ნაბიჯების ნამდვილ სიმძიმეს,
თვალთ ვკრეფ თოვლზე მოკამკამე ციცქნა მზის მძივებს...
დაღლილი ტვინი, ნეტავ იყოს მშვიდი ბუნაგიც,-
მშფოთვარე ფიქრი, დათვივით რომ გამოიძინებს...
(„დაღლილობის რობაი“)

თოვლი წრფელ ფიქრებს აღძრავს, ყოფის ნათელი სანყისისკენ მიყავხარ, და თუნდაც სიყრმეს ათეულობით წელი გაშორებდეს, მაინც შეიძლება საკუთარ თავში ბავშვის აღმოჩენა. ეს „გადარჩენის რობაია“.

„სილამაზის რობაი“ ქალბატონებს ეძღვნება, რომელთა მიერ სიყვარულით დარგულმა ტიტებმა ბურიანის ბალი და ეს სტრიქონები ერთნაირად დაამშვენა:

გაზაფხულის მახარობლად მომევილინე, ჩემო ტიტავ,
ამოენთე იაგუნდად, ამობრწყინდი მარგალიტად.
სამყაროში ყვავილივით ფერმკრთალდება სილამაზეც,
მაგრამ ცოცხლობს სამუდამოდ ღვთაებრივი სერაფიტა.

* * *

შემოქმედება ღვთაებრივია. ის მიწასა და ზეცას აერთიანებს: „მინაზეც დგას და იმ დალოცვილს ცაშიც აქვს ფესვი“. ლექსი ეპოქის გულისცემას, დრო-ჟამის სარკეა. პოეზიის ამგვარი აღქმა ტრადიციულია ჩვენს კლასიკურ მწერლობაში. სამაგიეროდ, ორიგინალურია ლექსის წარმოსახვა ნუთისოფლის ტალ-კვესად („ტალ-კვესის რობაი“). ტალ-კვესით ცეცხლი ინთება, ისევე როგორც ლექსით. ტალ-კვესი მშველელს, მხსნელსაც ნიშნავს, არსებითად, პოეზიის მისიაც ეს არის. ზოგადად, ხელოვნებაა დედამიწის ხსნა და ამავე დროს „ტკბილი სასჯელი“.

უკეთ ვინ გითხრას სათქმელი და ვინ დაგაჯეროს,
ვიდრე რუსთველმა, დანტემ, ვაჟამ, მიქელანჯელომ...
ო, ხელოვნება! – სულის შვებავ, ხორცის მკურნალო, -
ხსნავ დედამიწის და ღვთიურო ტკბილო სასჯელო...
(„ხელოვნების რობაი“)

რობაი, როგორც პოეტური აზროვნების ფორმა, ელგუჯა მარლიას „სულის შვებაა“. ამიტომაც ჩნდება მისტიკური სიახლოვის შეგრძნება იმ დიდოსტატებთან, რომელთაგან საუკუნეები აშორებს. თუ ერთ-ერთ ადრინდელ რობაიში იგი ომარ ხაიამს მიმართავს: „ომარ ხაიამ შეინყალე ჩემი რობაი, მეც შენი ერთი შეგირდი ვარ და მეგობარი“ („ცრემლის რობაი“), ამჯერად ბაბა თაჰერის სახებას იხმობს, X-XI საუკუნეების სპარსული პოეზიის ლეგენდას, რომელიც დუბეითებით, ოთხსტრიქონიანი ლექსებით, იყო ცნობილი:

არ ვიცი, ჩემზე, რას იტყოდა თაჰერი ბაბა.

ერთი კი შეიძლება ითქვას, ელგუჯა მარლიას რობაის ქართული სული უდგას, ეროვნული იარებით აღბეჭდილი, ამაღლებისკენ მსწრაფველი. ხალასი მეტაფორული სახეები ორნამენტებად გასდევს მინიატურებს. გრძნობ ამ ესთეტიკის ხიბლს, მის სალბუნურ ეფექტს და გჯერა:

რობაი სულის მკურნალია, ვითარცა ბაბა.

Lia Karichashvili
(Georgia, Tbilisi)

“Rubai is the Healer of Soul...”
(Elguja Marghia’s “Rubais of Picaresque Age”)

Summary

Key words: Rubai; national, social, ethical issues.

The work provides discussion of Elguja Marghia’s “Rubais of Picaresque Age”. Rubai, form of Persian verse includes only four lines. When time is so “expensive”, such laconism is optimal but these narrow scopes should include the depth of the thought and dramatic emotions, tragedy of life and ways of escape. Style of the classical rubai, regarding its specific nature, is epigrammatic and this obligates the poet to capture both, wisdom and beauty.

Elguja Marghia’s successful attempts in the genre of rubais, clearly demonstrates the author’s profile: reflective, chary of words, deeply thinking, aesthete...

Main things he desired to say were about the national, social, ethical issues.

Poet’s pain, primarily, is the native land. Only historical memory has maintained the episodes of victory and power while the present is severe: native land fragmented with the barbed wire... faded values...

For Elguja Marghia the nation is not divided from the moral, like in the ideas of the great artists (David Guramishvili, Sulkhan-Saba...), who have associated ruining and devastation of the country with the moral degradation of people.

Irrespective of numerous weaknesses, poet regards that one of the features of Georgians was “being Avtadil”. Rustaveli’s character, his alter ego, the symbol of fidelity, self-sacrifice, dignity and reasonability, have always been the moral lodestar of Georgian men (“Rubai of Avtandil”).

The poet creates the portraits of the figures sacral for Georgian nation, among them: Shota Rustaveli, Sulkhan-Saba Orbeliani, Akaki Tsereteli, Galaktioni, as well as Zviad Gamsakhurdia and Kaikhosro Cholokashvili.

Poet paints the pictures of nature in very refined, impressive context: “Being along in the nature is like unburdening one’s heat...”

Rubais by Elguja Marghia have Georgian soul, marked with the wounds of the nation, striving to heaven. Pure, metaphoric images are like the ornaments in his miniatures. The reader feels the charm of this esthetics, its soothing effect and believes: “Rubai is a healer of soul, like mallow”.